

ABSTRAKT DISERTAČNÍ PRÁCE

Mgr. Veronika Kristková, LL.M., 2013

Postavení obětí porušování lidských práv v mezinárodním právu

se zaměřením na oběti vážných porušení lidských práv a mezinárodního humanitárního práva

Tato práce se v rámci širokého tématu „*Postavení obětí porušování lidských práv v mezinárodním právu*“ zaměřuje na oběti vážných porušení lidských práv a mezinárodního humanitárního práva (dále jen oběti vážných porušení). Autorka se rozhodla zaměřit tuto práci na oběti vážných porušení, protože v průběhu výzkumu vyšlo najevo, že zatímco práva obětí porušení lidských práv obecně jsou relativně ustálena jak v teorii, tak praxi mezinárodního práva, postavení obětí vážných porušení je oblast, která vyvolává řadu doktrinárních otázek, prošla v posledních letech značným vývojem a nadále se vyvíjí. Analýza práv obětí vážných porušení nutně musí vycházet z práv obětí porušení lidských práv obecně, která slouží jako východisko pro analýzu práv obětí vážných porušení. Jen v porovnání s všeobecnými právy obětí porušení lidských práv lze poukázat na specifika práv a postavení obětí vážných porušení. Práce nejprve vyjasňuje pojmem vážná porušení lidských práv a mezinárodního humanitárního práva a v této souvislosti se dotkne také problematiky hierarchie norem mezinárodního práva. Po vyjasnění toho, co je pro účely této práce považováno za vážná porušení lidských práv a mezinárodního humanitárního práva, se práce věnuje pojmu oběti těchto porušení. První část práce je zakončena informací o tom, jaké jsou potřeby obětí těchto porušení, které by mělo právo ideálně reflektovat. V druhé části práce poukazuje na specifika vážných porušení lidských práv a mezinárodního humanitárního práva a jejich obětí a nastiňuje některé specifické doktrinární problémy s nimi spojené, a tedy proč by tato porušení a jejich oběti měly být zvláštní kategorií a měla by jim být věnována v mezinárodním právu zvláštní pozornost.

Práce obsahuje stručný historický exkurs o vývoji práva obětí vážných porušení lidských práv a mezinárodního humanitárního práva.

Mezinárodní standardy práv obětí trestných činů, dávající státům vodítko ohledně práv obětí na národní úrovni, ovlivňují práva obětí v mezinárodním právu, proto jsou v práci uvedeny ke komparaci a také proto, že práva obětí vážných porušení se často realizují na národní úrovni a pak jsou i tyto standardy pro tyto oběti relevantní.

Konečně se další část práce věnuje právům obětí porušování lidských práv v mezinárodním právu. Práva obětí vážných porušení lidských práv a mezinárodního humanitárního práva jsou v této práci rozčleněna do čtyři základních skupin: právo na účinný prostředek nápravy –právo na přístup ke spravedlnosti, právo na ochranu, právo na účast na řízení a právo znát pravu. Právo na účinný prostředek nápravy pak zahrnuje právo na ukončení trvajících porušení, vytvoření soudního a/nebo správního mechanismu, který se zabývá údajnými porušeními, provedení vyšetřování údajného porušení, postavení osob odpovědných za porušení před spravedlnost, efektivní a rovný přístup ke spravedlnosti, přiměřenou, efektivní a neprodlenou nápravu utrpěné újmy (reparace), přijetí preventivních opatření k zabránění opakování porušení, v některých případech právo na přijetí předběžných opatření. Tato část vychází z práv obětí porušování lidských práv obecně a uvádí specifická práva obětí vážných porušení. Specifická práva obětí vážných porušení vyžadují i specifické mechanismy prostřednictvím, kterých se tato práva realizují. Těmto mechanismům je věnována poslední podkapitola.

V oblasti vážných porušení lidských práv a mezinárodního humanitárního práva se objevuje v poslední době mnoho zajímavých konceptů a institutů, ohledně nichž neexistují v mezinárodním právu jednoznačné standardy a jsou předmětem diskusí odborníků. Ačkoliv tyto instituty přímo neupravují práva obětí vážných porušení, úzce s realizací práv obětí souvisí. Tyto instituty jsou příklady toho, jak mezinárodní právo a praxe reagují na specifika vážných zejména pak masových porušení. Nejprve se práce věnuje relativně novému institutu - pilotnímu rozsudku *Evropského soudu pro lidská práva*.

Výjimka z povinnosti vyčerpat domácí prostředky umožňuje obětem podat stížnost k mezinárodním orgánům monitorujícím dodržování lidských práv v případech, kdy stát selhává v poskytování efektivního prostředku nápravy porušení, což je v případech vážných porušení lidských práv často proto, že stát je do porušování zapojen. Mezinárodní trestní právo je významným mechanismem pro oběti vážných porušení právě proto, že stát nechce nebo není schopen tato porušení trestně stíhat. Proto je mezinárodnímu trestnímu právu věnována část této práce. V mezinárodním právu existuje smluvní povinnost spolupracovat s ostatními státy na vyšetřování, trestním stíhání a odsouzení pachatelů některých trestných činů dle mezinárodního práva. Povinnost spolupracovat v boji proti beztrestnosti je pak některými státy a autory považována za zvykové pravidlo mezinárodního práva. Vzhledem k významu této povinnosti pro realizaci obětí je této problematice v této práci věnována pozornost. Konečně k efektivní realizaci práv obětí by významně přispěl institut universální jurisdikce, neboť umožňuje kterémukoliv státu postavit před spravedlnost pachatele vážných porušení, jestliže stát území nebo stát státní příslušnosti, nesplní svoji mezinárodněprávní povinnost zahájit vyšetřování a trestně stíhat trestné činy dle mezinárodního práva. Podmínky uplatnění universální jurisdikce, nejsou v mezinárodním právu zcela jasné a i proto není v praxi často státy uplatňována. Universální jurisdikce je pak často zaměňována s povinností státu trestně stíhat nebo vydat pachatele (*aut dedere aut judicare*). A konečně, protože vážná porušení jsou často páčána představiteli států, věnuje se tato práce otázce jejich imunity vůči trestnému stíhání za trestné činy podle mezinárodního práva.

Autorka dospěla k závěru, že vážná porušení lidských práv a mezinárodního humanitárního práva by měla být v mezinárodním právu považována za specifickou kategorii, stejně tak jejich oběti, což je již částečně realitou. Mezinárodní právo přiznává obětem vážných porušení některá specifická práva a vytváří specifické mechanismy a instituty, které mají obětem realizaci jejich práv umožnit. Nicméně mezinárodní právo se v této oblasti potýká s velkým množstvím doktrinárních nejasností ohledně práv a postavení obětí těchto porušení a vyžaduje systematizaci práv obětí a jejich pevné teoretické zakotvení

tak, aby tato práva byla realistická, ale zároveň nesnižovala standardy aplikovatelné na „běžná“ porušení.